

De samenloop in het sociale strafrecht

C. Winants*

Dit artikel behandelt de interpretatieproblemen betreffende het onderscheid tussen één- of meerdaadse samenloop van misdrijven en betreffende de toepassing van artikel 65 van het Strafwetboek, dat in principe betrekking heeft op één enkel feit, maar luidens het Hof van Cassatie ook toepasselijk is op meerdere feiten die uit éénzelfde opzet voortkomen. Aan de hand van strafbepalingen uit het sociaal recht wordt het probleem in beeld gebracht.

1. Samenloop van misdrijven bestaat wanneer eenzelfde dader meerdere misdrijven heeft gepleegd en voor een strafgericht verschijnt zonder reeds onherroepelijk voor één van deze misdrijven te zijn veroordeeld.

Ons strafwetboek maakt een onderscheid tussen de ééndaadse samenloop, die inhoudt dat één enkele daad onder toepassing valt van verscheidene strafbepalingen, en de meerdaadse samenloop die verschillende daden, elk een misdrijf uitmakende, veronderstelt. In het eerste geval gaat het om een samenloop van strafrechterlijke incriminaties, in het tweede om een samenloop van strafbare feiten.¹

2. De samenloop heeft een rechtstreekse invloed op de straftoemeting: bij de meerdaadse samenloop voorziet ons Strafwetboek een driedelig stelsel van onbeperkte samenvoeging, beperkte samenvoeging en opslorping der straffen, terwijl in het geval van ééndaadse samenloop, overeenkomstig artikel 65 Sw., slechts één enkele straf kan worden uitgesproken, namelijk de zwaarste. Alhoewel het artikel 65 Sw. in principe betrekking heeft op één enkel feit, heeft het Hof van Cassatie beslist dat het ook toepasselijk is wanneer verschillende feiten de uitvoering zijn van éénzelfde schuldig opzet.²

3. De regels betreffende de samenloop zijn van toepassing, overeenkomstig artikel 100 Sw., op de bijzondere wetten en verordeningen die misdrijven strafbaar stellen, tenzij deze wetten andersluidende bepalingen bevatten.

Verscheidene sociale wetten hebben strafbepalingen voorzien die zowel gevangenisstraf als geldboete inhouden. Bij de bestudering van een groot aantal van deze wetten stelt men vast dat wat de geldboete betreft de wetgever een formule heeft gebruikt die erop neerkomt dat deze boete 'zo dikwijls wordt toege-

* Substituut-procureur bij het parket te Brussel

1. VANHOUDT en CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, deel II, p. 567, nr. 1147.

2. Cass., 27 februari 1957, *Pas.*, 1957, I, 770, *Arr. Cass.*, 1957, 516.

past als er betrokken werknemers zijn'.³ De vraag stelt zich dan of het de bedoeling van de wetgever is zodoende elke overtreding ten opzichte van een betrokken werknemer als een *afzonderlijk feit* te beschouwen dat strafbaar is gesteld met een geldboete. De rechter zal in die optiek de geldboete per feit moeten uitspreken. Dit komt er dan op neer dat verscheidene straffen (nl. geldboeten) wegens verscheidene feiten worden uitgesproken, hetgeen volgens een constante rechtspraak van het Hof van Cassatie⁴ impliceert dat de misdrijven door afzonderlijke feiten worden opgeleverd, waardoor de toepassing van artikel 65 Sw. wordt uitgesloten.

4. Deze stelling wordt verdedigd door J. Leclercq, Procureur-Generaal bij het Hof van Beroep te Bergen.⁵ De argumenten die tot deze conclusie leiden worden voornamelijk geput uit de vergelijking en de interpretatie van een aantal strafbepalingen van quasi analoge draagwijdte, waarvan wij er hier enige, ter illustratie van het verdere betoog, zullen aanhalen. De wet van 15 juli 1960 tot zedelijke bescherming van de jeugd bepaalt in artikel 3 dat bij overtreding de houder of exploitant *voor elke aangetroffen minderjarige* wordt gestraft met gevangenisstraf van 8 dagen tot 8 maanden en met een geldboete van 26 tot 500 fr. of met één van deze straffen alleen. Een dergelijke tekst is duidelijk: er is een strafbaar feit, daaraan verbonden een straf per aangetroffen minderjarige en er zijn zoveel overtredingen als er gevonden minderjarigen zijn. De formulering zelf sluit aldus de toepassing van artikel 65 Sw. uit. De regels van de meerdaadse samenloop, met name artikel 60 Sw., zullen moeten worden toegepast.⁶

De wetten van 20 september 1948 (organisatie van de economie), 10 juni 1952 (gezondheid en veiligheid van de werknemers) en 15 september 1919 (mijnen en groeven), bepalen dat bij overtreding van de erin vervatte bepalingen een boete van 100 fr. vermenigvuldigd met het aantal tewerkgestelde arbeiders wordt uitgesproken, zonder dat deze boete de 100.000 fr. mag overtreffen. Ook hier geen probleem: er is maar één overtreding, ongeacht het aantal werknemers. Dit aantal komt alleen ter sprake voor de vaststelling van de strafmaat. Wanneer er meerdere inbreuken zouden zijn, dienen, naargelang het geval, de regels van de één- of meerdaadse samenloop te worden toegepast, met dien verstande dat, wat de vaststelling van de geldboete betreft, de wet de berekeningswijze zelf aanduidt.

5. Met als vergelijkingspunt deze teksten meent J. Leclercq dat de in de meeste andere sociale wetten gebruikte uitdrukking dubbelzinnig is en twijfel laat bestaan nopens de wil van de wetgever. Er dient allereerst te worden opgemerkt dat de formule enkel betrekking heeft op de geldboete en niet op de gevangenisstraf. Volgens Leclercq wordt dit uitgelegd door het feit dat in het begin van deze eeuw de inbreuken op de sociale wetten enkel met geldboete werden gestraft.⁷ De wil

3. LECLERCQ, J., Problèmes de concours d'infractions en cas de pluralité de travailleurs concernés, *R.D.P.*, 1978, 241 tot 291, inz. voetnoten 43 en 52.

4. Cass., 4 november 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 301.

5. zie supra (3) en LECLERCQ, J., Concours d'infractions en cas de pluralité de travailleurs concernés – Nouvelles réflexions suite à un arrêt récent, *R.D.P.*, 1978, 969 tot 979.

6. Cass., 31 oktober 1972, *Arr., Cass.*, 1973, 214.

7. LECLERCQ, J., *o.c.*, zie (3), 264.

van de wetgever was dus deze geldboete zoveel maal toe te passen als er betrokken werknemers waren, hetgeen erop neerkwam dat er zoveel misdrijven bestonden als er werknemers waren. De dubbelzinnigheid ontstaat inderdaad door de toepassing van een gevangenisstraf die enig is. De vraag rijst dan of de geldboete ook geen enige straf is, samengesteld uit verschillende onderdelen. Leclercq verzet zich tegen deze interpretatie: door vast te stellen dat één der straffen moet worden toegepast volgens het aantal betrokken werknemers, worden meerdere misdrijven in het leven geroepen waarvoor de rechter, zonder de wet tegen te spreken, geen enige straf kan uitspreken, zodanig dat de tekst zelf van de wet een impliciete afwijking inhoudt van de regels van de ééndaadse samenloop.⁸

6. Wij kunnen het niet eens zijn met deze stelling. Afgezien van het feit dat het strafrecht, en dus ook de strafrechterlijke bepalingen in het sociaal recht, van strikte toepassing zijn, waardoor de uitlegging naar analogie zeer gevaarlijk en weinig betrouwbaar wordt, menen wij dat een dergelijke interpretatie niet overeenstemt met de wil van de wetgever en tevens indruist tegen de tekst van de wet.

Men mag inderdaad niet uit het oog verliezen dat artikel 100 Sw. de bepalingen van het eerste boek van het strafwetboek van toepassing maakt op de bijzondere wetten en verordeningen *bij gebreke aan andersluidende bepalingen*. Indien men kan aannemen dat de tekst van de wet een dergelijke afwijking inhoudt in de reglementeringen die J. Leclercq als uitgangspunt neemt (zie supra), is dit ons geenszins het geval in de kwestieuze formule. Waarom zou de wetgever in het ene geval zijn bedoeling op een duidelijke manier hebben uitgedrukt, terwijl hij in het andere een terminologie gebruikt die slechts op een impliciete wijze tot dezelfde conclusie kan leiden? Indien het de wil van de wetgever ware geweest elke overtreding ten opzichte van een werknemer als een afzonderlijk feit te beschouwen, dan dient men logischerwijze te aanvaarden dat hij ook op het oog had een gevangenisstraf voor elk feit te voorzien. Dit is trouwens de conclusie waartoe Leclercq komt⁹, conclusie die volkomen ingaat tegen de tekst van de wet.

Ons inziens mag men niet vergeten dat het de bedoeling geweest is van de wetgever voornamelijk de ernst van het misdrijf te benadrukken door een fikse geldboete te voorzien. Wanneer er dus één overtreding is van de wet, gepleegd tegenover verschillende werknemers, zal er slechts één gevangenisstraf en/of een geldboete *berekend* op basis van het aantal betrokken werknemers worden uitgesproken. Wij zijn van mening dat er in het geval van één enkele overtreding geen sprake is van samenloop, omdat de referentie naar de geïmpliceerde werknemers enkel een berekeningsmodaliteit is. Wanneer er meerdere overtredingen zijn zal de rechter naargelang het geval de regels van de één- of meerdaadse samenloop toepassen.

7. Op het ogenblik dat J. Leclercq zijn eerste artikel over deze materie schreef¹⁰, had het Hof van Cassatie zich nog niet dienen uit te spreken over het probleem.

8. LECLERCQ, J., *o.c.*, zie (5), 977.

9. LECLERCQ, J., *o.c.*, zie (5), 267.

10. LECLERCQ, J., *o.c.*, zie (3).

Dit gebeurde wel op 8 november 1978.¹¹ De betrokken partij had in casu drie sociale wetten overtreden: de wet van 26 januari 1951 (houden van bepaalde sociale documenten), de wet van 8 april 1965 (opstellen van een arbeidsreglement) en de wet van 27 juni 1969 (toezenden aan de R.M.Z. van de lijst van verschuldigde bijdragen). De rechter ten gronde oordeelde dat deze drie misdrijven de uiting waren van éénzelfde schuldig opzet, zodanig dat enkel de zwaarste straf diende te worden toegepast, namelijk deze voorzien bij de wet van 27 juni 1969 die voor de berekening van de geldboete onze kwestieuze formule bezigt. In toepassing hiervan werden één gevangenisstraf en vijf geldboeten (er waren vijf betrokken werknemers) uitgesproken, deze laatsten de elementen vormende van één straf.

J. Leclercq betwist niet dat de eenheid van opzet kon worden aangenomen, noch dat de rechter terecht besloot de zwaarste straf toe te passen. Hij betwist wel dat, eens tot deze conclusie gekomen, één gevangenisstraf en meerdere geldboeten konden worden uitgesproken. Men komt aldus tot de paradoxale vaststelling dat artikel 65 Sw. wel mag worden gebruikt om te bepalen welke strafwet dient te worden toegepast, maar dat eens dit stadium bereikt het artikel 65 Sw. door deze wet wordt uitgesloten. Het Hof van Cassatie heeft in het arrest van 8 november 1978 het standpunt van de rechter ten gronde bevestigd en gesteld dat daar waar het gaat om een collectief misdrijf gegrond op het beginsel van artikel 65 Sw., de rechter één enkele straf moet uitspreken samengesteld, voor wat de geldboete betreft, uit evenveel boeten als er betrokken werknemers zijn.

8. Het probleem was door dit arrest van het Hof van Cassatie nog niet van de baan. Door de voorziening af te wijzen en het arrest a quo van het Hof van Beroep te Bergen te bevestigen, liet het Hof van Cassatie een contradictie bestaan die terecht niet ontging aan J. Leclercq¹²: naast één gevangenisstraf en één geldboete berekend op basis van de betrokken werknemers, werden inderdaad ook vijf vervangende gevangenisstraffen van één maand elk uitgesproken. Dit betekende dat de rechter in éénzelfde arrest de regels van de één- en meerdaadse samenloop tegelijkertijd had toegepast: de ééndaadse samenloop voor de gevangenisstraf en de geldboete, de meerdaadse samenloop voor de vervangende gevangenisstraf. Dezelfde vergissing werd door het Hof van Beroep te Brussel begaan in een arrest van 30 mei 1979.¹³

Inderdaad, indien men aanneemt dat in toepassing van artikel 65 Sw. slechts één straf mag worden uitgesproken, dan volgt daaruit dat bij toepassing van artikel 40 Sw. ook slechts één vervangende gevangenisstraf mag worden toegepast, namelijk één van drie maanden.

Deze vergissing werd sedertdien in verschillende arresten rechtgezet¹⁴, en men mag dan ook aannemen dat thans aan dit probleem een oplossing is gegeven die in overeenstemming is met de tekst van de wet en de wil van de wetgever.

11. Cass., 8 november 1978, *R.D.P.*, 1979, 75 e.v., *J.T.*, 1979, 143.

12. LECLERCQ, J., *o.c.*, zie (5), 977.

13. Brussel, 30 mei 1979, *J.T.*, 1979, 595.

14. Brussel, 24 oktober 1979, *J.T.*, 1980, 85 (zelfde kamer als (13)). Cass., 5 juni 1979, *R.W.*, 1979-1980, k. 1119. Cass., 20 juni 1979, *R.D.P.*, 1979, 799. Cass., 7 november 1979, *R.W.*, 1979-1980, k. 1121. Cass., 13 november 1979, *Pas.*, 1980, I, 337. Cass., 12 maart 1980, *Pas.*, 1980, I, 864.